

StOKpaardje

Nieuwsbrief van Stichting 't Oude Kinderboek
jaargang 7, nummer 4, 2011

Colofon

Stichting 't Oude Kinderboek

Laarstraat 31

7201 CB Zutphen

0575-545117

info@stichtingoudekinderboek.nl

di t/m vrij 13.00 - 17.00 uur

www.stichtingoudekinderboek.nl

issn 1873-9474 (gedrukt)

issn 2211-7989 (online)

ABN-AMRO 61 17 46 190

StOK is een ANBI

Doelstelling:

Het verzamelen, bewaren en ter inzage geven van in principe niet recent verschenen kinder- en jeugdliteratuur, in het bijzonder uit het Nederlandse taalgebied.

Van het bestuur

Het bestuur bestaat momenteel uit slechts drie leden, reden om via allerlei wegen naar nieuwe bestuursleden te zoeken. De interessante ontwikkelingen waarmee we bezig zijn op het gebied van digitalisering van onze boekenbestanden, de voorgenomen samenvoeging van collecties en de plannen voor een verdere samenwerking met de Openbare Bibliotheken kunnen voor potentiële bestuursleden een leuke uitdaging vormen.

Een dezer dagen verschijnt er in de Stentor een artikel n.a.v. een interview over de diverse ontwikkelingen rond StOK. Ook de ontwikkelingen m.b.t. tot het vormen van een culturele cluster van de Musea Zutphen, de Graafschap bibliotheken, de VVV, een voorlichtingsloket van de gemeente en StOK zijn daarbij gememoreerd.

Reint Jan Terbijhe, voorzitter StOK

Stichting 't Oude Kinderboek heeft ernaar gestreefd om de rechten betreffende de illustraties en de afbeeldingen te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten hierop te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot Stichting 't Oude Kinderboek wenden.

Zonder toestemming van StOK mag niets uit de artikelen worden overgenomen.

Etalage

September! De zomervakantie zit er weer op. We stappen weer uit de trein en overal herinneren blauwe spandoeken ons er aan dat de scholen weer zijn begonnen. Een mooie gelegenheid om eens te laten zien wat voor schat aan schoolboekjes we in de kelder hebben. De meeste mensen zullen de omslagen ervan niet herkennen, omdat deze vroeger altijd verstopt zaten onder bruin kaftpapier, maar de namen van Ot en Sien, Pim en Mien, Jaap en Gerdientje en Harm-Jan en Tineke zullen velen zich nog wel herinneren. Aap, noot, Mies, Wim, Zus, Jet, Teun, vuur; kent u het nog helemaal? Hoort u het krijtje nog over het schoolbord krassen?

Een nostalgische etalage dus met inktlappen, telraampjes, oud Montessori-materiaal en meer verrassingen in onze etalage in de Laarstraat 31 te Zutphen!

Recente schenkingen

- K. Norel, *Twee ankers*. Nijkerk, G.F. Callenbach, [1936]
- K. Norel, *Marijke op het eiland*. Nijkerk, G.F. Callenbach, [1961]
- K. Norel, *Pieter onder de piraten*. Nijkerk, G.F. Callenbach, 2^e druk, [1950]
- W.F. Arends, *Wildebrassen*. Rotterdam, P.D. Bolle, [1931]
- Nannie van Wehl, *Constance trok van huis tot huis*. Arnhem, H. ten Brink, [1917]
- *Holland's jeugd in kleederdracht en spel*. Den Haag, Erven Martin G. Cohen, [1931]

26 zomerse verhalen en versjes

De zomer is een seizoen vol activiteiten. Hoewel veel mensen tegenwoordig ook in andere seizoenen op vakantie gaan, is de zomer van oudsher de periode waarin men eropuit trekt. Naar strand, bos of hei; alleen, met gezin of vrienden; ver weg of dichtbij; logeren, kamperen, in een vakantiehuisje of hotel – er is een breed scala aan vakantiemogelijkheden. Daarnaast zijn er nog de dagjes uit vanuit huis, naar een pretpark of dierentuin bijvoorbeeld.

Niet iedereen denkt echter bij de zomer in de eerste plaats aan ontspanning: op de boerderij is dan juist sprake van een enorme drukte. Er moet worden gehooïd en/of geoogst. Trouwens, ook de burgertuin vraagt in de zomer de nodige aandacht. Naast grasmaaien, schoffelen en wieden valt daar overigens ook veel te genieten: tal van planten staan immers in volle bloei.

Dergelijke activiteiten en tal van andere aspecten van de zomer komen in (oude en nieuwe) kinderverhalen en -versjes aan de orde. In een ABC van versjes en verhalen laat ik hier in vogelvlucht een aantal titels de revue passeren.

[\[meer\]](#)

Zes jongensboeken, zes klassiekers

J.B.Schuil schreef 6 jongensboeken die ook stuk voor stuk klassiekers werden in de Nederlandse jeugdliteratuur. In deze nieuwsbrief worden dan ook terecht maar eens de schijnwerpers op deze man en zijn werk gericht. Een aanbeveling voor hen die de boeken van Schuil nooit hebben gelezen om dit verzuim goed te maken en voor diegenen die ze ooit wel hebben gelezen om ze nog eens te herlezen.

[\[meer\]](#)

Uit tante's Jeugd - Boekbespreking

Schrijver en vooral toneelschrijver Herman Heijermans – *Vuurvlindertje*, *Droomkoninkje*, *Op hoop van zegen*, *Eva Bonheur*, *De wijze kater* – kennen we wel. Zijn jongste zus Ida niet of nauwelijks. Toch heeft ook zij, destijds een bekend feministe en pedagoog, tal van boeken geschreven, vooral kinderboeken. Eén daarvan is *Uit tante's jeugd*, een bundel 'er leefde eens' verhalen en sprookjes, waarvan de eerste druk rond 1900 verscheen.

[\[meer\]](#)

Waar vind ik mijn stukgelezen pockets heel terug? Wie waren de tekenaars die mijn dierbare kinderboeken illustreerden? En weet u van dat ene boek alleen nog een deel van de titel? Of wilt u de titels weten van de zondagsschoolboekjes uit uw jeugd? Wat is een carrouselboek?
Het antwoord op al deze vragen vindt u zeer waarschijnlijk op een van deze [websites](#).

Agenda

&

Berichten

Nog t/m 23-10-11: *Pop-Up*, oude beweegbare prentenboeken, museum Meermanno in Den Haag, info: www.meermanno.nl.

Nog t/m 05-11-11: *Pop-Up!*, meer dan honderd pop-up boeken in museum Nairac te Barneveld, informatie: www.nairac.nl.

De omgekeerde wereld, oude volksprenten, 'centsprenten', waarop te zien is hoe het kind zijn vader slaat, wagens op zee rijden en schepen in de bergen varen. Museum De Roos in Geertruidenberg, te zien van mei t/m oktober 2011. Info: www.museumderoos.nl.

In het Stripmuseum in Groningen *Terecht of onterecht*, expositie over De Rechter, t/m 30-11-11. Daarnaast ook te zien Paulus de Boskabouter, Kuifje, Sjors en Sjimmi en noem ze maar op, al die striphelden. Info: www.stripmuseum.nl.

Als u toch in de provincie Groningen bent, loop dan even binnen bij de Stichting Kinderboek Cultuurbezit in Winsum, voor de tijdelijke *Mini-expositie over Gerard van Straaten* en voor de grote collectie oude kinderboeken. Info: www.kinderboekcultuurbezit.nl.

Op zondag 07-08: Boekenmarkt Deventer. Ook StOK geeft daar acte de présence. Billijke prijzen.

Op zaterdag 10-09 staat StOK met een kraam op de Vrijwilligersmarkt in Zutphen.

Zondag 18-9 is StOK geopend als in Zutphen het Chocoladefestival plaats vindt.

Weet u dat StOK naar u toe komt? Om bij u een lezing te verzorgen of een tentoonstelling te bezorgen? Voor de lezingen kunt u ook terecht in de Zutphense Laarstraat. Voor meer informatie: www.stichtingtoudekinderboek.nl.

Webexpo. Op www.hetoudekinderboek.nl bent u uren zoet. Klik links op Kinderboeken en u belandt in de Virtuele bibliotheek van kinderboeken. Bladeren maar!

De Karl May Vereniging laat weten komend najaar het eerste lustrum te vieren en in 2012 wordt het honderdste sterfjaar van deze Duitse jeugdboekenschrijver herdacht. Voor meer informatie gaat u naar frits.roest@hccnet.nl en www.karl-may-vereniging.nl.

Wist u dat Fiep Westendorp geboren en getogen in Zaltbommel was? En dat deze mooie oude stad een permanente expositie aan haar heeft gewijd? Info: www.stadskasteelzaltbommel.nl.

In de Koninklijke Bibliotheek is er weer een nieuw schrijversdossier. Dat van Johan Fabricius (1899-1981), bekend van *De Scheepsjongens van Bontekoe*, *Eiko van den Reigerhof*, *De wondere avonturen van Arretje Nof* en van vele andere titels. Website: kb.nl/dossiers/fabricius/index.html.

Weet u dat *Jules Verne* de meest vertaalde Franse schrijver is? A propos, als u toch in de buurt van Nantes bent, ga dan even langs in zijn museum: www.nantes.fr/julesverne.

Heeft u naar aanleiding van de nieuwsbrief vragen of opmerkingen, dan kunt u [ons mailen](mailto:ons_mailen).

Copyright Stichting 't Oude Kinderboek | Dit bericht ongewenst? [klik hier om uzelf uit te schrijven](#)

26 zomerse verhalen en versjes

De zomer is een seizoen vol activiteiten. Hoewel veel mensen tegenwoordig ook in andere seizoenen op vakantie gaan, is de zomer van oudsher de periode waarin men eropuit trekt. Naar strand, bos of hei; alleen, met gezin of vrienden; ver weg of dichtbij; logeren, kamperen, in een vakantiehuisje of hotel – er is een breed scala aan vakantiemogelijkheden. Daarnaast zijn er nog de dagjes uit vanuit huis, naar een pretpark of dierentuin bijvoorbeeld.

Niet iedereen denkt echter bij de zomer in de eerste plaats aan ontspanning: op de boerderij is dan juist sprake van een enorme drukte. Er moet worden gehooïd en/of geoogst. Trouwens, ook de burgertuin vraagt in de zomer de nodige aandacht. Naast grasmaaien, schoffelen en wieden valt daar overigens ook veel te genieten: tal van planten staan immers in volle bloei.

Dergelijke activiteiten en tal van andere aspecten van de zomer komen in (oude en nieuwe) kinderverhalen en -versjes aan de orde. In een ABC van versjes en verhalen laat ik hier in vogelvlucht een aantal titels de revue passeren.

A Alles kookt over

In *Alles kookt over* (2002) van Anna Woltz worden vier kinderen in de zomervakantie een paar weken uit logeren gestuurd bij een vriendin van hun moeder. Bij aankomst blijkt zij echter niet thuis te zijn. De kinderen vinden de sleutel en nemen bezit van het huis, waar ze - om aan geld te komen - een restaurant beginnen. Samen met een vriend die van huis is weggelopen, verdelen ze de taken. Hoewel er de nodige strubbelingen, tegenvallers en onderlinge onenigheden zijn, gaan de zaken goed. Een leuke toegift bij dit geestige vakantieverhaal is dat de gemaakte recepten achter in het boek staan vermeld.

B Boerenkindje

In het zonnig boerentuintje
Aan de brede boerenvaart,
Zit het kleine boerenkindje
In het houten hobbelpaard.

Om hem bloeien bonte bloemen,
Alle kleuren bij elkaar,
En de kleine bijtjes zoemen,
En het kindje hobbelt maar,

In zijn houten hobbelpaardje,
Zachtjes, zachtjes, op en neer,
En het zwaait zijn rammelaartje,
Zachtjes, zachtjes,
Heen
en
weer.

‘Boerenkindje’ is opgenomen in *Augustus oogstmaand*, een van de twaalf maandprentenboeken die Rie Cramer in 1938-1939 bij uitgeverij Van Goor, 's-Gravenhage publiceerde.

C Camping Paradiso

Ingrid Boer schreef omstreeks 1960 een vrolijk vakantieverhaal, getiteld *Camping Paradiso*. Het verscheen bij uitgeverij Jeugdland te Heemstede. De schrijfster publiceerde meer boeken die op een camping spelen, waaronder *Met de caravan op avontuur*.

D De meiclub uit kampeeren

Tine Brinkgreve-Wicherink vertelt in *De meiclub uit kampeeren* (1925) over tien vriendinnen die in Bergen gaan kamperen. Ze wandelen en fietsen veel en maken een uitstapje naar Alkmaar. Het is een fijne vakantie totdat er een enorm onweer losbarst, waardoor een van de meisjes in paniek raakt en verdwaalt. Kletsnat en helemaal verkleumd wordt Dé gevonden. Het meisje wordt ernstig ziek en moet zelfs een poos naar Zwitserland om op krachten te komen.

E Een zomervacantie bij den vuurtoren

Uitgeverij Kluitman kondigt *Een zomervacantie bij den vuurtoren* van J. Veenbaas en geïllustreerd door Pol Dom in de catalogus van 1934 aan met: 'Dit is een soort jongensboeken waarvoor steeds de grootste belangstelling is. We vinden hier het ware, opgewekte, echt jongensachtige vacantielevens in ons schoone vaderland, te midden van de vrije natuur, in de nabijheid van duin en strand, op de fiets in het polderland en bij de Semaphore, de seinpost bij de IJmuider sluisen, waar de groote stoomschepen in en uit varen en de storm bulderen kan en breken op de pieren.'

F Feest op Sonnevanck

Feest op Sonnevanck (1953) van L. van der Meer-Prins gaat over Annelies Verschoor, die samen met haar vriendinnetje Freddie, in een vakantieverblijf op de Veluwe logeert. De meisjes beleven allerlei avonturen en vinden zelfs een reeds lang verdwenen beeld terug.

G Groeten van Terschelling

Terschelling is voor veel jongeren het vakantie-eiland bij uitstek. In *Groeten van Terschelling* (2007) van Annemarie Bon verblijft de twaalfjarige Lucia samen met haar moeder op het eiland tijdens een zomerfestival. Op een ochtend ligt het strand vol schoenen. Lucia gaat de schoenen verzamelen en wordt al snel geholpen door Lennart, een leeftijdgenoot.

H Het grasklokje

Kleine klokjes, dunne stelen,
heel veel liedjes om te spelen,
zacht en zuiver in mijn oor.
Kleine klokjes, speel maar door.
Zelfs al wordt de avond kouder,
voel ik druppels op mijn schouder,
voel ik vocht onder mijn voet –
jullie liedjes doen me goed!

'Het grasklokje' is een van de versjes in *Bloemenkinderen van de zomer* van de Engelse schrijfster Cicely M. Barker (1895-1973). In 1925 verscheen de eerste druk van *Flower fairies of the summer*; de Nederlandse vertaling van Nannie Kuiper verscheen in 1978.

I In de vacantie

'In de vacantie' is niet alleen de naam van een serie van uitgeverij Kluitman, het is ook de titel van een boek dat bij deze uitgeverij is verschenen. A.C.C. de Vletter beschrijft hierin de avonturen van Tom en Hein tijdens een logeerpartij bij grootvader Dentre.

J Juli

De hele kust van Holland langs,
daar is het water zout.
En als het regent, waait of stormt,
dan is het water koud.
Maar 's morgens in de zonneshijn,
wie wil er dan aan zee niet zijn?

Dan lopen we de hele dag
het water in en uit.
We spelen met een fort van zand
en met een klomp als schuit.
Ja, als 't niet om het eten was,
bleef 'k slapen aan die grote plas.

Dit gedichtje van Annie Romein-Verschoor is opgenomen in *Het jaar rond : een getekende kalender* van Annelies Romein, dat in 1946 bij uitgeverij Servire in Den Haag verscheen.

K Karel en Marie

In een enkel negentiende-eeuws kinderboek komt de praktijk van het leren zwemmen voor. Dat gebeurde natuurlijk in de zomer als het warm was. Een voorbeeld is *Karel en Marie* (ca. 1869) van J.J.A. Goeverneur, waarin Karel met zijn vader naar het meer gaat om het zwemmen te oefenen. In het begin wordt hij aan een gordel vastgehouden, maar 'na eenige weken is dat niet meer nodig en zwemt hij zoo frisch en vroolijk in het water om, alsof hij zijn leven lang een baars of snoek geweest was'.

L Laat naar bed

De hele vakantie
fijn spelen op straat.
En als dat een keer
door de regen niet gaat,
dan blijf je gewoon
even binnen.
Maar iedere avond
wel lekker heel laat
en 's morgens al vroeg
weer beginnen.

Dat 'lekker heel laat'
wat anders nooit mag,
(dan word je te moe
voor de volgende dag.
Ze zeggen: 'Je bent
nog zo klein.');

dat 'lekker heel laat
en nog lang niet naar bed'-
dat maakt de vakantie zo fijn.

'Laat naar bed' van Nannie Kuiper (uit: *Soms zie ik 1000 lichtjes*) verwoordt precies wat veel kinderen in de zomervakantie ervaren: langer opblijven, nog even buiten spelen – het gevoel van vrijheid.

M Met de trekpot op avontuur

Onno Win beschrijft in *Met de trekpot op avontuur* (1934) de vakantiebelevissen van vier vrienden. De jongens trekken er met een woonwagen op uit en komen ten slotte in een circus terecht.

N Niemand mag het weten

Hoewel er door de vele overdekte zwembaden zomer en winter kan worden gezwommen, wordt zwemmen toch vooral beschouwd als zomerse activiteit. Lekker in het water afkoelen als je het warm hebt. Maar niet iedereen houdt ervan. De tienjarige Saartje in *Niemand mag het weten* (1988) van Gerda Van Cleemput verzint allerlei smoesjes om niet met schoolzwemmen mee te hoeven doen. Toen Saartje drie was, vertelde oppas Sim haar vaak over enge watergeesten en zeeduivels. Sindsdien is ze bang voor water. Op een dag komt Sim op bezoek en vertelt Saartje wat haar dwars zit. In de volgende vakantie gaat ze bij Sim in Leuven logeren en gaat daar op zwemles. In het begin vindt Saartje het wel eng, maar ze

begint er steeds meer plezier in te krijgen. De verrassing is groot wanneer ze thuis horen dat Saartje kan zwemmen.

O Op de Bonte Hoeve

In *Op de Bonte Hoeve* (1932) van G. Geertsema gaan drie jongens uit 'Holland' logeren op een boerderij in de buurt van Zwartsluis. In dit typische vakantieverhaal wordt weinig verteld over het boerenleven. De nadruk ligt op de activiteiten van de jongens. Ze maken fietstochten, kamperen en gaan vissen.

P "Prettige vakantie allemaal"

Slagen voor het examen en dan op vakantie. Dat willen vrijwel alle eindexamenkandidaten. Zo ook Maarten en Marjolein in "*Prettige vakantie allemaal*" (ca. 1963) van Gerdi van Rijswijk. Zij trekken met hun vriendenkring naar het mooie Tirol.

Q Querido's Poëziespektakel

Bij een lastige letter als de Q mag je wel een beetje smokkelen. *Querido's Poëziespektakel*, waarvan nu drie edities zijn verschenen (2008, 2009, 2010), is niet echt een boek over de zomer. Uit sommige gedichten in deze poëziebundels voor kinderen spreekt echter een zomerse sfeer, zoals 'Bloemenmotief' van Riet Wille:

Mijn jurk wil uit de kast:

een groene trui,
een zwarte jas,
een grijze broek,
een blauwe rok,
de kleuren van mijn zomerjurk springen eruit.

Mijn jurk wil op de fiets,
knieën laten de bloemen dansen.

Liefst ligt mijn jurk in het groene gras
tussen botergele bloemen
en andere witte liefjes.

Uit: Ted van Lieshout (samenst.), *Kwam dat zien! Kwam dat zien! Querido's Poëziespektakel 1* (Amsterdam, Querido, 2008).

R Renée leert zwemmen

Ongeveer vanaf de jaren vijftig gaat zwemles echt bij de opvoeding te horen en dan verschijnen er ook meer kinderboeken over dit onderwerp, zoals *Renée leert zwemmen* (1960) van Cok Grashoff. Renée gaat samen met haar oom en tante en de nichtjes Elma en Heleen op vakantie. Ze gaan vaak naar een natuurbad. Omdat Renée nog niet kan zwemmen, moet ze in het kikkerbad. Er is een badjuffrouw die haar leert zwemmen. Ze krijgt kurken om zodat ze blijft drijven, oefent met een plankje en gaat aan de hengel, zoals dat destijds gebruikelijk was.

S Strand

De zon schijnt alle grote mensen plat –
ze liggen slap als plantjes.
Ik sta hier,
ik heb een emmertje met zee
en ik ben nat.
Wat doe ik? Water geven.
O jee,
zes moeders overeind gespat.

Op het strand spelen biedt kinderen veel plezier, maar daarbij kan er wel eens iets misgaan, zoals blijkt uit het gedicht 'Strand' van Edward van de Vendel in *Superguppie* (2003).

T Twee vriendinnen op de boerderij

In diverse kinderboeken worden zomervakanties doorgebracht op een boerderij. Zo ook in *Twee vriendinnen op de boerderij* (1930) van Suze Brinkgreve. De stadsmeisjes Annie en Doortje logeren een week bij Annies oom en tante die op een grote boerderij wonen.

U Uitgebloeide klaproos

Klaproos, zeg, waar is je mooie
donkerrooie, wilde vlag,
die je in de wind liet waaien
iedre lichte zomerdag?

Heeft de zon je duizend kleine
groene zaadjes zwartgestoofd?
Op je stengel staat allenig
nog je bolle, rond hoofd.

En dat laat je lust zwieren
als de wind door 't koren gaat
en je strooit door kleine gaatjes
ver in 't rond je fijne zaad.

Klaproosdoosje, peperstrooier
waar je zaad valt tussen 't graan
zullen volgend jaar weer duizend
rode zomervlaggen staan!

'Uitgebloeide klaproos' is een van de versjes in *Fluitekruid : Kindergedichten* (1961) van C. Wilkeshuis. Jennie Dalenoord zorgde voor de illustraties.

V Verkenners goed pad!

Ivo Groothedde beschrijft in *Verkenners goed pad!* (1950) hoe een groep padvinders zich voorbereidt op het jaarlijkse padvinderskamp in het Drentse Frederiksoord. De hopman wil er op de fiets met zijn patrouille naartoe. De jongens krijgen vier maanden de tijd om voor een goeie fiets te zorgen en het kampgeld - vijftien gulden - bij elkaar te scharrelen. Voor sommigen is dat geen probleem. Zij krijgen het geld van hun ouders. Voor anderen ligt dat wat minder eenvoudig. Hun ouders kunnen het geld gewoon niet missen. Er zal dus gewerkt moeten worden om de benodigde pecunia bij elkaar te krijgen. En dat is precies wat de hopman wil: 'Zoek arbeid, dan komt het geld vanzelf wel. Het zal natuurlijk enige moeite kosten, maar dat was eigenlijk ook de bedoeling. Het moet niet allemaal zo gemakkelijk gaan. Dat doet het in het gewone leven net zo min. En jullie willen toch flinke kerels worden, is het niet? Denk er nog maar eens over na. Goed pad!' De jongens gaan aan de slag en dankzij menig zweetdruppel kan het zomerkamp doorgaan.

W Wat een reis

In *Wat een reis* (1985) vertelt Liva Willems over de wonderlijke vakantie van Jes en Joep bij de zee. Als de kinderen 's nachts in hun tent liggen, maken ze angstige momenten door als er een onweer losbreekt. Maar dan worden ze plotseling gehaald door de ruiter Ral met zijn paard om 's nachts door de lucht te vliegen naar het land van Ral waar het feest is. 's Morgens zijn ze weer terug in de tent en kunnen ze terugkijken op een bizar avontuur.

X Xiphias

X is de xiphias,
machtige vis,
die je doorboort,
als hij boos op je is.

Is dit een waarschuwingsversje voor als je in de zomer verre reizen gaat maken? Dat niet. Het maakt deel uit van het door Jenny Dalenoord ontworpen *Dierenalfabet*. De xiphias (ofwel zwaardvis) komt voor in de Atlantische, Indische en Grote Oceaan en in de Middellandse Zee. Binnen de sportvisserij wordt de vis veel belaagd vanwege zijn enorme snelheid en agressie. Het zwaard is gevaarlijk en een kwade vis kan zelfs boten aanvallen.

IJ IJs!

Voor het gemak hebben we de Y, die officieel de 25ste letter van het Nederlandse alfabet is, vervangen door de IJ. In het non-fictie kinderboekje *IJs!* (2010) van Bouwina de Ridder komen allerlei aspecten van deze typisch zomerse lekkernij aan de orde: wat is ijs, soorten ijs, verpakt ijs, ijs maken, de ijsfabriek, schepijs, de ijssalon en dieren die in de zomer ijs krijgen om af te koelen.

Z Zomer op de prairie

Zomer op de prairie (1979) van William Kurelek speelt in West-Amerika in de jaren dertig van de twintigste eeuw. Hoofdpersoon is een twaalfjarige jongen, die in de zomervakantie hard moet werken op de boerderij van zijn ouders.

Ik wens u een fijne zomer met heel veel uren leesplezier!

Janneke van der Veer

Jaargang 7, nummer 4, 2011

Zes jongensboeken, zes klassiekers

door Eef Nulden

Het zal je als auteur maar gebeuren. Je schrijft zes jongensboeken en het worden stuk voor stuk klassiekers in de Nederlandse jeugdliteratuur. Het overkwam J.B. Schuil.

Als verzamelaar van boeken kom ik vaak op boekenmarkten. Bij de kramen met jeugdboeken kom je dan dikwijls de jongensboeken tegen van J.B. Schuil. Het zijn maar zes titels en je ziet ze in vooroorlogse gebonden uitgaven, maar ook in moderne paperbacks. Als je dan weet dat het eerste jongensboek van Schuil in 1909 verscheen en dat ze nu, na ruim honderd jaar, nog steeds worden gelezen en zelfs herdrukt, dan moge het duidelijk zijn dat de boeken van Schuil generaties hebben geboeid en nog boeien.

J.B. Schuil

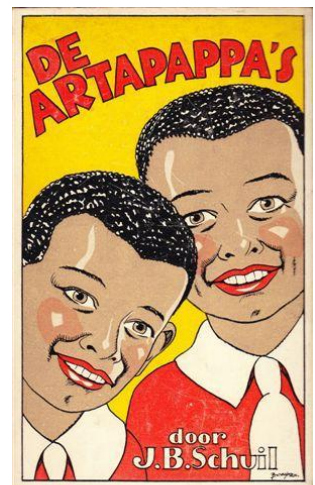
Biografie

Wie was deze J.B.Schuil? Jouke Broer Schuil werd op 20 maart 1875 in Franeker geboren. Zijn vader was musicus, een artistiek milieu dus. Het gezin bestond uit vader, moeder en drie kinderen, twee meisjes en een jongen, Jouke. Hij doorloopt de H.B.S. in Harlingen, kiest dan voor een militaire loopbaan en volgt met goed gevolg een opleiding tot officier aan de Koninklijke Militaire Academie. Hij was 22 jaar toen hij als jong officier naar Borneo werd gestuurd. Hij trouwde daar met de handschoen met Amalia Jacoba Hof, die hem enige maanden na het huwelijk naar de Oost volgde. Ginds op Borneo schreef hij zijn eerste toneelstuk: *Gedeballoteerd, Indisch blijspel in drie bedrijven*, een satire. Zijn vrouw kreeg in de tropen gezondheidsproblemen en in 1905 keerde het echtpaar naar Nederland terug. In dat jaar ging ook het eerder genoemde

blijspel in première. Na enige jaren in Den Helder te hebben gewoond nam Schuil ontslag uit het leger en vestigde het echtpaar zich, na wat omzwervingen, uiteindelijk in Haarlem. Daar werd hij toneelrecensent en schreef hij zelf ook meerdere toneelstukken. Tijdens de eerste wereldoorlog werd Schuil gemobiliseerd, maar hij nam in 1919 weer ontslag uit militaire dienst. Het echtpaar Schuil had geen kinderen, maar zoals Schuil zelf eens vertelde, had hij heel wat neefjes en nichtjes die hij soms deed schateren als hij vertelde over zijn jongensjaren. Op aanraden van zijn familie en zijn vrouw is hij toen met een jongensboek begonnen. In 1909 verscheen zijn eerste boek *Uit den kostschooltijd van Jan van Beek*, later gewoon *Jan van Beek*. Ook schreef Schuil nog een drietal toneelstukken. Eenmaal gevestigd in het Haarlemse ontwikkelde Schuil zich tot een graag geziene figuur in de Nederlandse toneelwereld. Hij had een vaste plaats in de Haarlemse schouwburg. Ook de acteurs mochten hem graag. Zo zei Willem Royaards eens: 'Het is altijd een genot om in Haarlem te spelen. Dan krijg je tenminste een hart onder de riem van Schuil.' Schuil heeft dan ook een belangrijke plaats in het Nederlandse toneelleven ingenomen. In 1938 overlijdt Schuil's vrouw. Hij bleef tot 1942 toneelkritieken schrijven voor het *Haarlems Dagblad*. Toen stopte hij want zo zei hij: 'Ik wil niet schrijven over Kultuurkamer-toneel.' In 1950, toen hij 75 jaar werd, is hij in aanwezigheid van tal van bekende acteurs en actrices door Godfried Bomans gehuldigd in de Haarlemse Sociëteit Teisterbant, waarvan hij vele jaren lid was geweest. Hij overleed op 24 oktober 1960, een half jaar na zijn 85^e verjaardag.

Zijn boeken

Zijn eerste boek, *Jan van Beek*, werd uitgegeven bij Uitgeverij Becht, waarbij overigens al zijn boeken zijn verschenen. Het werd enthousiast ontvangen en deze eerste druk leverde hem 250 gulden op. In dit boek zijn vooral zijn herinneringen aan de Militaire Academie verwerkt, die hij nu plaatste op een jongenskostschool. De eerste druk was geïllustreerd door Jan Sluyters, die bij de volgende drukken was vervangen door Ton Hulse. Schuil kreeg zulke goede kritieken dat hij besloot om ontslag uit het leger te nemen en voortaan met schrijven zijn brood te verdienen. In 1912 zag een nieuw jongensboek het licht *De Katjangs*. Ook dit boek was gebaseerd op eigen ervaringen van Schuil en met name op die van de tijd dat hij op Borneo was gelegerd. Het verhaal gaat namelijk over de twee broers Tom en Thijs Reedijk, die als zoveel kinderen in het Nederlands Indië van toen, voor hun verdere opleiding naar Holland werden gestuurd. Tom en Thijs werden ondergebracht bij twee tantes, Fokelien en Koojsje. De familie van Schuil herkende in de lieve tante Fokelien Schuil's moeder, terwijl ze in de humorloze tante Koojsje een echte tante van ze herkenden. De jongens haalden samen met hun vrienden tal van kwajongensstreken uit, die bij de beide tantes de nodige onrust veroorzaakten. Dan verschijnt in de loop van 1915 *De AFC-ers*, misschien wel het beste voetbalboek dat in Nederland ooit is verschenen. Tal van bekende voetballers uit die tijd zijn in dit boek te herkennen. Het gaat over Eddy Loomans en zijn vriend Kees Brummer, die beiden verzot zijn op voetbal. Vooral Eddy's vader heeft totaal niets met voetballen en dat geeft natuurlijk aanleiding tot de nodige verwickelingen. Gebeurtenissen in en rond het HFC veld in Haarlem hebben waarschijnlijk model gestaan voor dit verhaal. Het is een spannend en soms ook ontroerend boek. Kort na zijn ontslag uit militaire dienst verschijnt in 1920 Schuil's meest ontroerende jongensboek *De Artapappa's*. Het boek berust op waargebeurde feiten die persoonlijk aan Schuil zijn verteld door Pukkie, een van de hoofdpersonen uit het boek, zo kunt u in het voorwoord in het boek lezen. Het is de geschiedenis van twee kafferjongens die voor hun opleiding naar Nederland werden gestuurd. Pukkie raakt bevriend met Bloemhof, een van de kafferjongens. Het boek kent een triest einde. Toen ik het boek als jongen las kon ik het niet droog houden en ook nu ontroert het verhaal mij nog steeds. Na dit boek heeft Schuil kennelijk een rustpauze ingelast, want zijn volgende boek *Doodverklaard* verschijnt pas in 1928. Dat was, zeker voor die tijd, een weinig aantrekkelijke titel en daarom werd het later omgedoopt tot *Rob en de stroper van Tjot Idi*. Als u het boek nog met de originele titel te pakken wilt krijgen, zult u er een fors bedrag voor neer moeten tellen, want het is, wat men wel noemt, een collectorsitem. Het gaat over een jongen, Rob Felten, die niet mee wil doen aan het stelen van proefwerkopgaven, maar ook weigert de dader te verraden. Deze houding is er de oorzaak van dat hij door zijn klasgenoten wordt gemeden.

De Artapappa's door J.B. Schuil
Uitgeverij H.J.W. Becht, Amsterdam

In 1930 volgt dan zijn zesde en laatste boek *Hoe de Katjangs op de kostschool van Buikie kwamen*. Het boek wordt wel een geweldige stunt genoemd omdat in dit boek Jan van Beek, de Katjangs en de AFC-ers weer ten tonele verschijnen. Ook weer een mooi boek vol kattenkwaad en jongensvriendschap met een klassieke Holland-België aan het slot. Critici ontvingen het boek overigens niet onverdeeld gunstig.

Sommigen van hen vonden het boek een jacht op goedkoop succes. Tot deze critici behoorde onder andere Cor Bruijn. Maar er waren ook andere kritieken zoals die van D.L.Daalder, in het algemeen nog al sceptisch, hij was er zeer positief over.

Een ontdekking

Voor het schrijven van dit artikel heb ik naast wat boeken met biografieën ook op internet gesurft. Ik stootte daarbij op de website www.opzoeknaarpuk.nl. Naast biografische gegevens over Schuil vond ik daar meer over zijn boek *De Artapappa's*, dat zoals hiervoor al gezegd aan de werkelijkheid zou zijn ontleend. Bovendien wordt op deze site, behoorlijk onderbouwd, gesuggereerd, dat het bij *De Artapappa's* om dezelfde personen gaat als in Arthur Japins boek *De zwarte met het witte hart*. Daarmee geconfronteerd schijnt Japin op z'n zachts gezegd 'not amused' te zijn geweest. Als het u interesseert en u beschikt over internet zou ik zeggen, zoek deze website eens op. Bovendien vind u daar nog eens een geannoteerd artikel uit *De Gids* van februari 2006 over deze suggestie.

Ten slotte

Later, in de jaren vijftig van de vorige eeuw, heeft men Schuil wel eens gevraagd waarom hij geen jongensboeken meer schreef, waarop hij antwoordde dat hij toen op een leeftijd was die te ver van zijn jeugd af stond. 'Een schrijver van jongensboeken moet met de jeugd mee jong zijn en dat is een man van 82 helaas niet meer.' Desondanks heeft zijn uitgever bij de vele herdrukken terecht steeds het volgende regeltje afgedrukt: 'De uitgever heeft gemeend juist te handelen door geen wijzigingen in de tekst aan te brengen, daar hierdoor aan de geest van het boek en de tijd waarin het speelt, geweld zou worden aangedaan.' In het licht van die zin doet het vreemd aan dat de uitgever bij de latere paperbacks de boeken wel heeft voorzien van moderne illustraties. Henk van Gelder concludeert in zijn boekje *'t Is een bijzonder kind en dat is ie* dan ook terecht dat om redenen van commercie de boeken kennelijk een tijdloze indruk moesten maken. En tijdloos waren ze.

Jaargang 7, nummer 4, 2011

Bronnen

Henk van Gelder, *'t Is een bijzonder kind en dat is ie*
A.G.M.F.Brok, *Boekenpost* nr. 38, 1998
Harry Bekkering, *BZZLLETIN* 102, januari 1983
www.opzoeknaarpuk.nl

Uit tante's Jeugd - Boekbespreking

Uit tante's Jeugd, door Ida Sarah Heijermans (ps. Ferdinand Keizer), 1866-1943, 2e druk 1919, (eerste druk ca. 1900), geïllustreerd door Bas v.d. Veer (ps. van Elisabeth Arnolda van der Veer), uitgeverij H. Meulenhoff, Amsterdam.

uit: *Uit tante's Jeugd*
auteur: Ida Heijermans
illustrator: Bas v.d. Veer
uitgeverij: H. Meulenhoff, Amsterdam
2e druk 1919

Dit boek uit de Zonnige Jeugd Serie is bedoeld voor jongens en meisjes van zeven tot elf jaar. Het bevat naast de eigenlijke jeugdherinneringen van tante Riek, oom Willem en de vader van de kinderen, tal van 'er leefde eens' verhalen en andere sprookjes. Tegelijkertijd krijgen we ook nog een inkijkje in het leven van de moederloze kinderen die, toevertrouwd aan de liefdevolle zorgen van tante Riek, door haar worden grootgebracht.

Al in de eerste drie van dit veertien hoofdstukken tellende boek krijgen we twee feiten verteld, die - helaas - zonder vervolg blijven. Ze zouden misschien voor de broodnodige spanning hebben kunnen zorgen. Het betreft de gevangenschap van de vader van klasgenootje Marie van der Kist en de misstap van oom Frans, tante Rieks jongste broer. Beide voorvallen worden slechts gebruikt om begrip en medelijden te vragen.

Van de sprookjes zijn de meeste langdradig en saai. Uitzondering daarop is *Een sprookje van Werk*.

Hierin wordt de arbeid verheerlijkt en de luiheid aan de kaak gesteld. Tegelijk komen de lezertjes op een leuke manier aan de weet hoe gordijnen, staal, steenkool, drinkwater, brood en suiker door zwoegende arbeiders worden geproduceerd.

Veel aardiger zijn de 'er leefde eens' verhalen en de belevenissen van tante Rieks kinderschare. Lafheid, meeloperij, gebrek aan durf worden veroordeeld, openlijk schuld bekennen en voor je mening durven uitkomen aangeprezen. Pestgedrag is goed vertegenwoordigd in het boek. Enkele slachtoffers: tante Riek, toen ze nog een jong en lelijk meisje was; Izaak, de oude lorrenkoopman; Keetje de huishoudster; het jonge onervaren onderwijzeresje dat moest invallen.

Het verhaal *Van een klein nikkertje* is heel herkenbaar en actueel. Een ouderloos meisje (blanke vader, zwarte moeder) komt vanuit een land waar enkel donkere mensen wonen in het verre kille Nederland terecht. Daar gaat ze alleen door het leven, totdat uiteindelijk begrip en vriendelijkheid daar verandering in brengen. In een *Engeltje dat een bengeltje was* richt de pedagogisch ingestelde auteur de aandacht op het verwende kind en zijn ouders. In het laatste hoofdstuk, *Tante's feest*, vraagt de sympathieke en verstandige tante Riek zich welgemeend af of ze haar moedertaken wel goed heeft vervuld. Heel kort wijst ze nog op een verzwegen verdriet uit haar eigen leven. Daarna bidt ze innig om de zegen voor de kinderen van haar overleden zuster. Dit gebed is de enige uiting van vroomheid in het boek!

++ Ida Heijermans was pedagoge en geen onbekende in kringen van socialisme en feminisme. De auteur zag de vrouw – en meestal was dat de moeder – als spil van de opvoeding. (In het besproken boek was de vader de 'man die geregeld even langskwam'). Ida was de jongste zus van schrijver Herman Heijermans. Alleen al bij Meulenhoff heeft ze minstens zeven kinderboeken uitgegeven. Ook *Onze jongeren en de literatuur: een paedagogisch-kritische beschouwing* is van haar hand.

++ Wat vonden we aan interessante taalkwesties en andere bijzonderheden m.b.t. dit boek? In onbruik geraakte woorden als *nest/nesterig* in de betekenis van vervelend meisje; *verleden*, als bijwoord (laatst, onlangs); een oude regel: *haar* als meervoudsvorm bij vrouwelijke woorden: bloemen (vrl.) die bedroefd *haar* kopjes lieten hangen; en tenslotte pseudoniemen: in bovenstaande titelbeschrijving wordt duidelijk dat men voor een schuilnaam desnoods van geslacht veranderde. Zowel voor vrouwen als mannen was dat niet ongebruikelijk.

Bram van IJperen
Jaargang 7, nummer 4, 2011

Geraadpleegde en aanbevolen bronnen:

www.iisg.nl/bwsa

www.kb.nl/kinderboeken